

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

- ԱՆԱՆԵԱՆ Հ. ՊՕՂՈՍ. — վարք Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի (Շար.) 161
- ԶՐԱՔԵԱՆ Հ. ՔԵՐՈՒՆ. — Դանիել վրդ.ի Ասորոյ «Մեկնութիւն Սաղմոսաց Դաւթի» (Շար.) 168
- ՔԻՐՈՍԵԱՆ Յ. — Նոր նիւթեր երեմիա Զելեւի Քեօմիւրմեանի մասին (Շար.) 175
- ԱԳԱՄԵԱՆ Հ. ԻԳՆԱՏԻՈՍ. — Հայկական քրեականի մասին գիտելիքներ (Շար.) 183

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

- ԳԵՈՐԳԵԱՆ ԳԱՌՆԻԿ. — Ճշտումներ Մինաս Ամբեցիի մասին (Շար.) 193

ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ

- ԱՆՏՈՆԵԱՆ Հ. ՌԱՓԱԵԼ. — «Մկրտութիւն» բառին ստուգաբանութիւնը (Ամփոփում G. R. Cardonaի յօդուածին) 198

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍ

- ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ Հ. ՍԱՀԱԿ. — Կրկնագիր արծաթապատ Մաշտոց մը 172

ԳՐԱԿԱՆ

- ՍՐԱՊԵԱՆ ԱՐԱՄԱՅԻՍ. — Սքրեգայի ափունքին 202
- ԱԿՆԱՅ ԱՆՏՈՆԻՒ. — Երգ սիրոյ (Գրի առաւ՝ Արտաշէս Գարտաշեան) 203
- ՏԵՐ ԳԱԶԱՐԵԱՆ Հ. ԵՓՐԵՄ. — Աստուծոյ երգը 204
- ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ ԱՌԱՆ. — Հերոսամարտ 204

ԳՐԱՆՕՍԱԿԱՆ

- ՏԵՐ-ՆԵՐՍԵՍԵԱՆ Հ. ՆԵՐՍԵՍ. — «Յուզակ Զեռագրաց Մաշտոցի անուան Մատենադարան», Երեւան, 1965 205

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

- Ապրիլեան Զոհեբուն սրբադասման դատը 208

SOMMAIRE

PAGE

PHILOLOGIE

- ANANIAN P. PAUL. — La vie de St. Mesrop (Suite) 161
- TCHERAKIAN P. CHERUBIN. — «Exégèse des Psaumes de David» de Daniel le Syrien (Suite) 168
- KURDIAN H. — Nouvelles découvertes sur Yérémiá Tchélébi Keumurdjian (A suivre) 175
- ADAMIAN P. IGNACE. — Etudes sur la date arménienne (A suivre) 183

HISTOIRE

- KEVORKIAN GARNIK. — Quelques vérifications sur Minas d'Amith (A suivre) 193

LINGUISTIQUE

- ANDONIAN P. RAPHAEL. — L'étymologie du mot « Mkrtouthiun » (Résumé de l'article de G. R. Cardona) 198

BEAUX ARTS

- DJEMDJEMIAN P. SAHAK. — Un rituel palimpseste et sa reliure d'argent 172

LITTÉRATURE

- SERAPIAN ARAMAYIS. — Au bord de Stresa 202
- ANDOUNI D'AKN. — Chant d'amour 203
- DER GHAZARIAN P. EPHREM. — Le cantique de Dieu 204
- GASBARIAN ARAN. — Epopée 204

RECENSIONS

- DER-NERSESSIAN P. N. — «Cathalogue de Manuscrits de l'Institut Mesrop Mashtotz» d'Erivan, 1965 205

ECHO ARMENIEN

- Procès pour la canonisation des victimes arméniennes de 1915 208

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆ

PRIX DE L'ABONNEMENT ANNUEL

Խառնիկ համար 3500 Լիր

Արտասահմանի համար 8 Տոլար

Մէկ թիւը՝ 250 լիր 0,50 Տոլար

Pour l'Italie. 3500 Lires

Pour l'Etranger 8 Dollars

Le Numéro: 250 Lires - 0,50 Dollars

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ «ԳԱՆՈՒՍ ԿԻՆԻՊԵՆԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ» ՆՊԱՍՏՈՎ
PUBLIE AVEC LE CONCOURS DE LA «FONDATION CALOUSTE GULBENKIAN»

1843 - 1966
ՃԻՂ. ՏԱՐԻ

ԹԻՒ 7 - 8
ՑՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ

ԲԱԶՄԱՎԵԲ

ՀԱՆԴԻՍԱՐԱՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ~ ԳՐԱԿԱՆ ~ ԳԻՏԱԿԱՆ ~ ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ

Revue P A Z M A V E B

CXXIV^e année, 1966, N. 7 - 8 Juillet - Août

ՎԱՐՔ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑԻ

(Շար. տե՛ս «Բազմավեպ» 1966, ք. 4-6, էջ 86)

ԹԱՐԳՄԱՆԵՆԵՐՈՒ ԱՌԱՔՈՒՄԸ
ԵՂԵՍԻԱ ԵՒ Կ. ՊՈԼԻՍ

Այժմ ուրիշ հարց մըն ալ կը հետաքրքրէ մեզ, թէ ինչ պարագաներու բերուածով՝ Եղնիկ Պոլիս գտնուած է:

Կորնիւի պատմութենէն կը տեղեկանանք՝ թէ Եղնիկ եւ Յովսէփ Եղեհիա կը զրկուին իրենց վարդապետներու կողմէն, որպէսզի ասորի լեզուէն սուրբ հայերէն գրութիւնները հայերէնի թարգմանեն: Բանասէրները համաձայն են ասանց առաջուժը 428ի առեւտները զետեղելու: Արդարեւ Կորնիւի ըսածին նայելով՝ այդ աշակերտները զրկուները երկու երանելիներն են, Սահակ ու Մաշտոց. ասիէ պէտք է հետեւցնենք թէ այդ տեղի ունեցած է Ս. Սահակի Պարսկաստան աքսորուելէն առաջ (այն է 428-431):

Եղեհիա ասորական լեզուի զարգացումը եւ կեզրոն էր ասորական գրականութեան: Հոն ոչ միայն ասորիներ, այլ նաեւ պարսիկ քրիստոնէականներ, հայեր եւ յոյներ կը յաճախէին. իւրաքանչիւր ազգ

իր սեփական զարգացումն ունէր²³: Նշանաւոր հանգիստացու Պարսից զարգացումը, որուն պարագլուխը՝ այս շրջանիս՝ Իրանէն էր, որ յետագային նեստորականութեան յարեցաւ: Զենոն կայսրը փակեց այս դպրոցը. իսկ անոր զլխաւորները Մըծրին փոխադրուեցան ու հոն հաստատուեցան, պարսկական իշխանութեան ներքեւ: Հ. Ն. Ալիքեան կը համարէ թէ 406-էն սկսեալ Եղեհիոյ զարգացումը մէջ կը գործէր Իրան, եւ թէ Մաշտոց անոր յանձնած ըլլայ իրեն հետ տարած աշակերտները, եւ հուսկ՝ թէ Իրան անոր խորհրդակցած եւ օգնած ըլլայ. հիմակ ալ Եղնիկ եւ Յովսէփ անոր մօտ գտնուած ըլլան եւ վայելած անոր օժանդակութիւնը: Բայց Իրանի անունը չի յիշուիր ո՛չ Կորնիւի եւ ոչ ալ ուրիշ որեւէ հայ ազգիւրի մէջ: Ասոր պատճառը՝ ճիշտ է, Իրանի նեստորականութեան յարումն էր, եւ Կորնիւի զրած պահուէն՝ արդէն անոր յիշատակը

23. Հ. Ն. Ալիքեան, Ս. Մաշտոց վարդ., էջ 175-182:

անհաճոյ էր Հայաստանի մէջ: Կորիւն նոյն վարժունքը ցոյց տուած է Սամոսատի Անդրէաս եպիսկոպոսին նկատմամբ ալ, զգուշացած է անունը տալու, թէ եւ երբ կը յիշէ Մաշտոցի Սամոսատ հասնելը՝ կ'ըսէ թէ տեղւոյն եպիսկոպոսը շատ սիրալիր կերպով ընդունեցաւ զինքը: Անդրէաս ալ Իրասի բարեկամ եւ կողմնակից կը համարուի: Բայց Ակիւնեան ունի աւելի յանդուգն ենթադրութիւն մը, այն թէ Հիւրասի կամ Իրասի անունը Կորիւնի գրքին մէջ զիտմամբ կամ պատահմամբ աղաւաղուած եւ եղած է Հարել, այն որ Դանիէլի մօտ զրկուեցաւ՝ անկէ անհետ հայերէն նշանադրերը: Բայց այս մասին արդէն զրեցինք թէ անհաւանական է որ Հարել եւ Հիւրաս նոյն անձն ըլլան²⁴:

Եզնիկ եւ Յովսէփ Եղեւսի մէջ ինքզինքնին տուն թարգմանութեան: Եզնիկի գրչէն թարգմանուած կը համարուին Եղեւսի եպիսկոպոս Այլթալայի «Թուղթաւ քրիստոնեայս Պարսից աշխարհի»²⁵: Նմանապէս Եւսեբիոս Եմեսացիի Արարածոց եւ այլ գրքերու մեկնութիւնները²⁶: Մինչ Յովսէփի պէտք է համարել Ս. Եփրեմի գործերու թարգմանութիւնը, ինչպէս նաեւ Ափրատ Զոհի ճառերը, քանի որ անոնք ալ Եղեւսի մէջ թարգմանուած են, բայց չունին Եզնիկի լեզուին յատկանիշները:

Աշակերտները իրենց թարգմանութիւնները լրացնելէ ետք՝ զրկեցին զանոնք Հա-

յաստան եւ իրենք մեկնեցան Յունաստանի կողմերը, ինչպէս կ'ըսէ Կորիւն. «Իսկ թարգմանչացն հասեալ ուր առաքեցանն եւ կատարեալ զհրամանսն եւ առ պատուական հարսն առաքեալ, անցեալ զնացին ի կողմանս Յունաց»²⁷: Իրենց պատուական հայրերուն հրամանովը եկած՝ պէտք է որ նոյն հրամանով ալ մեկնած ըլլան Յունաստանի կողմերը:

Եթէ իրենց թարգմանութեան գործին համար երկու երեք տարի Եղեւսի մընացին, ուրեմն 431 թ. տառնները անոնք մեկնած պէտք է ըլլան անկէ: Տեղւոյն եպիսկոպոսը, Ռապուլա, որ զիրենք կը ճանչնար, ինքն ալ կը մեկնէր Եփեսոս՝ մասնակցելու տիեզերական երրորդ ժողովին. կարելի է ենթադրել թէ Եզնիկ եւ Յովսէփ ընկերացած ըլլան անոր, եւ իրենք ալ «ի կողմանս Յունաց» երթալով, նախ հանդիպած Եփեսոս, ուր անպաշտօն կերպով, կամ հայրենիքէն եկած հրահանգի մը վրայ, հետեւած ըլլան Եփեսոսի ժողովի անցուղարձին: Ասկից Եզնիկի ծանօթութիւնը եւ շահագրգռութիւնը նոյն ժողովի մասին, որուն որոշումներուն եւ վարդապետութեան վրայ գրած է իր նամակը:

Սակայն իրենց զլխաւոր նպատակը եղած ըլլալով թարգմանչական գործերով զբաղել, անոնք կ'անցնին կայսերական մայրաքաղաք ու հոն կը ծանօթանան Յովհան Ոսկերեանի գործերուն եւ կը

Թարգմանութիւնը: Արդ այս երկու հեղինակներու գործերն ալ կը պատկանին Եւսեբիոս Եմեսացու, ինչպէս ապացուցուած են. տե՛ս Հ. Վ. Յովսէփի ՍԵՄԱՆ, Եւսեբիոս Եմեսացու Մեկնութիւն արարածոց, Բաղմ. 2 (1923), էջ 353. ՁԱ (1924), էջ 3, 33, 66, 225:

Եւսեբիոս Եմեսացի եպիսկոպոսը, ծնած է Եղեւսի. իր մայրենի լեզուն եղած է ասորերէնը. բայց զարգացած ըլլալով հելլենական գրութեան մէջ, իր գրութիւնները յունարէն լեզուով շարադրած է. սակայն կանոնադրէն անոնք ասորերէնի թարգմանուած են: Եզնիկ Եղեւսի մէջ թարգմանած ըլլալով անոր գործերը հայերէնի, հաւանական է որ ասորերէն թարգմանութեան վրայէն ըրած ըլլայ:

Ս. Մ., էջ 74:

ձեռնարկին անոնց թարգմանութեան: Եւ ինչպէս Եղեւսի մէջ՝ գործը իրարու մէջ բաժնելով՝ Եզնիկ եւ Յովսէփ թարգմանեցին նոյն քաղաքի երեւելի հեղինակներու գործերը ասորերէնէ, հոս ալ Կ. Պոլսի մեծ հայրապետին գործերն են որ յունարէնէ կը թարգմանեն միասին: Եզնիկի գրչին կը պատկանին անտարակոյս Ոսկերեանի՝ Եսայիայ Մեկնութիւնը²⁸, նրմանապէս Մատթէոսի աւետարանին մեկնութիւնը²⁹. մինչդեռ Պողոսի թուղթերուն մեկնութիւններու թարգմանութիւնը, թէ եւ Ա. խումբին մէջ դասուած, չունի Եզնիկի լեզուն յատկանիշները. ուստի մենք կը համարենք թէ ասիկա կատարուած ըլլայ իր ընկերոջ Յովսէփի ձեռքով:

Մինչ երկու աշակերտները Պոլիս կը գտնուին, հաճախ Կորիւնէն կը տեղեկանանք թէ «Յեռ ժամանակի ինչ ընդ մէջ անցելոյ՝ զէպ լինէր ոմանց եղբարց ի Հայաստան աշխարհէս զիմէլ իջանել ի կողմանս Յունաց. որ եւ Ղեւոնդէս առաջնոյն անունն էր, եւ երկրորդին Կորիւն. եւ մատուցեալ յարէին յեզնիկն իրրեւ առ ընտանեկոյն անդակից ի Կոստանդինուպոլս քաղաքին: Եւ անդ միարանութեամբ զհոգեւոր պիտոյիցն զինգիրն մճարէին»³⁰: Կորիւն այս անգամ չի նշեր թէ այս երկու եղբայրները Սահակի եւ Մաշտոցի կողմէն զրկուած ըլլան: Կարծես Կորիւնացի այս նկատողութեան շարժած՝ աւելի բացայայտօրէն կը գրէ թէ «Եւ ընդ նոսա (Եզնիկայ եւ Յովսէփայ) նախանձեալ ընկերաց իւրեանց աշակերտակցաց, որոց անուանքն Ղեւոնդ եւ Կորիւն կարգային, յիւրեանց կամաց ելին առ նոսա ի Բիւզանդիոն»³¹: Թէ Պատմահօր այս խօսքը որքան պատմականութիւն ունի՝ չենք գիտեր: Ինչպէս այլուր, հոս ալ կը կարծենք թէ Կորիւնի հետեւելով է որ

Կորիւնացի կը շարադրէ իր պատմութիւնը, մեկնելով անոր խօսքերը: Բայց Կորիւնացի ունի կարեւոր տեղեկութիւն մը աշակերտներուն Պոլիս ժամանումի թրւականին վերաբերեալ, որ պատմական այս անցուղարձին լաւ կը յարմարի: Այսինքն թէ անոնք Պոլիս հասնելով ընդունուեցան Մաքսիմիանոս Եպիսկոպոսէն: Ասկէ պէտք է հետեւել թէ Ղեւոնդի եւ Կորիւնի ժամանումը հանդիպած ըլլայ 431 Հոկտ. 25ին եւ 434 Ապր. 12ի միջեւ:

Սակայն Պատմահայրը Կորիւնէն տարբեր ազդիւրէ մը զիտէ թէ Ս. Սահակ ու Մաշտոց ուրիշ երկու աշակերտներ ալ զրկած են Պոլիս, այսինքն՝ Յովհան եւ Արժան, որոնց մասին Կորիւն ոչ մէկ խօսք ունի: «Ապա ելանն անդ (ի Բիւզանդիոն) — կ'ըսէ Կորիւնացի — Յովհան եւ Արժան, զորս կանխադոյն առաքեալ էր Մեծին Սահակայ եւ Մեսրոպայ. որոց յուրարար ուղեւորեալ եւ ծուլարար զեղերեալք պատաղեցան ի Կեսարիա»: Այս երկու աշակերտներէն Յովհան՝ ծանօթ է մեզի Կորիւնէն իրրեւ թարգմանիչ մը, որ Մաշտոցի հետ Եղեւսի գնաց եւ Սամոսատի մէջ Առաքից զրքին թարգմանութեան շնչեց: Իսկ Արժանի մասին կը խօսի Ղազար Փարպեցին, երբ կը պատմէ թէ Մաշտոց եւ իր երկու աշակերտները, Կորիւն ու Արժան, տեսած էին Ղեւոնդի վրայ «յոյս սատարի, երբ սա ի քուն էր»³²: Նկարագիր կարգաց կոչուած Եզնիկի գրութեան մէջն ալ Սահակի ու Մաշտոցի աշակերտներու կարգին կը յիշուին՝ Ղեւոնդ, Արժան, Կորիւն, Եզնիկ³³: Հուսկ Օրինութիւնաբեր կոչուած ցուցակի մը մէջ կ'ըսուի թէ «Ապաշխարող արգիլել եւ դարձեալ ի մեծ հինգշաբթին արձակել Ս. Կիւրեղ արար ի գունն Ս. Սիրոմի ի ԻՍ. ամին հայրապետութեան իւրոյ... եւ Արցեւան (ուղղ.

24. Անդ, էջ 180/1: Հմմտ. Բաղմ. ճԻ (1962), էջ 227: Անհաւանական կը թուի որ Հայաստանէն մինչեւ Եղեւսի մարդ զրկուի, որպէսզի Հիւրասի միջնորդութիւնը խնդրեն, Արգնի եպիսկոպոս Դանիէլէն՝ հայերէն նշանադրեր ուղեւոր: Շատ աւելի բնական էր այդ պարագային՝ ուղղակի Արգն զրկել պատգամաւորը:

25. ԱԹԵՂԱՀԱՅ ՅԵՄԻՍԿԱՊՈՍԻ ՈՒՌՀԱՅԻ Թուղթաւ քրիստոնեայս աշխարհի Պարսից վասն հաւատոց, հրտ. Հ. Յ. Թորոսեան, Վենետիկ, 1942, էջ 20-26:

26. Թ. ԹՈՒՆԵԱՆ, Հատընտիր ընթերցումով ի մատենագրութեանց Նախնեաց, Վիեննա, 1833, Հատ. Ա, էջ 19-21: Ուր Եզնիկի գրչին կը վերագրուին Սերեբրիանոսի ճառերը եւ Կիւրեղ Աղեքսանդրացիի Ս. Գրքի մեկնութիւնները:

Ս. Մ., էջ 74:

28. ԹՈՒՆԵԱՆ, Հատընտիր Ընթ., Ա, էջ 19-21: Յ. ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ, Մեկնութիւն Եսայիայ Մարգարէին, Վենետիկ, 1880, հրտ. Հ. Ա. Տիւրոյեան:

29. ԹՈՒՆԵԱՆ, անդ, էջ 19: Յ. ՈՍԿԵՐԵՐԱՆԻ, Մեկն. Մատթէի, Վենետիկ, 1826, Ա-Բ Հատ.:

30. ԿՈՐԻՒՆ, Վ. Մ. էջ 74:

31. Մ. ԽՈՐԵՆԱՅԻ, Պատմութիւն, Գ, 60:

32. Ղ. ՓԱՐՊԵՅԻ, Պատմութիւն, Ա. (հրտ. ՎԷՆ. 1933, էջ 219):

33. Նկարագիր կարգաց եզնակն երկու, հրտ. Ա. Կիւրեղ, Հանդ. Ամս. 51 (1937), էջ 519:

կիւղ է թէ գուցէ ի Թէոփորեայ Մամուկե-տեայ ոխմանէն (= ուսմանէն) աշակեր-տեալ ոք գտցի եւ ի չար ժանգէն Նես-տորի ի միամիտ անձինս ազգիցէ: Զի զնորա մնացեալ զընանն, իրբեւ խնդիրս այս յայտնեցաւ, եւ մանաւանդ որ վասն մարմնախառնին զընալ էր, վճիռ հրա-մանի ետուն սուրբ աշխարհափոխով ե-պիսկոպոսացն՝ որ յեփեսացոց քաղա-քին եղեւ, ի մի վայր ժողովել զընաւ զը-րեանն եւ այլել»³⁹:

Այս սողերու ուշադիր ընթերցումը եւ վերլուծումը ցոյց կու տայ որ Ակակ եր-կու լարի վրայ կը խաղայ: Նպատակ ու-նենալով Թէոփոր Մոպսուեստացիի գրք-քերը Հայաստանի մէջ վարկարկել, զայն կը համեմատէ Նեստորի հետ, իր-բեւ թէ անոր ուսուցիչը ըլլար, եւ հե-տեալար՝ Նեստորի պէս զատապարտե-լի: Յետոյ գնորա մնացեալ գրեանն ըսե-լով, տարտամ կը թողու թէ արդեօք Նես-տորի՞ մասին է խօսքը, թէ Թէոփորի: Եւ եթէ վասն Մարմնախառնին զրութեան յիշատակութենէն՝ կը տարուինք իմանա-լու թէ խօսքը Թէոփորի գրքերու մասին ըլլայ, բայց եփեսոսի ժողովքին մէջ ե-զած վճիռով մը այդ զրքերու այրելուն մասին խօսքը՝ կրնայ պատշաճիլ միայն Նեստորի զրութեաններուն, եւ ո՛չ թէ Թէոփորիններուն. ու թէեւ ժողովական վճիռներու մէջ նման հրահանգ մը չենք գտներ, այլ աւելի ուշ՝ կայսերական վը-ճիռ մը միայն⁴⁰, որ կը զատապարտէր Նեստորի զրութեանները, այնուհանդերձ, եթէ հաւատանք Ակակի ըսածին՝ ան մի-այն Նեստորի զրութեանց համար կրնայ ճիշտ ըլլալ, եւ ո՛չ թէ Թէոփորիններուն: Որովհետեւ այս վերջին հեղինակի զրու-թեաններու մասին հարցը ծագեցաւ ժո-ղովքէն ետք. Ռապպուլաս, Եղեւիոյ ե-

պիսկոպոսը, Յովհաննէս Անտիոքացիի կողմնակիցը, զարծաւ գէպի Ս. Կիւրեղի կողմը եւ իր թեմին մէջէն հալածեց Նես-տորի բոլոր կողմնակիցները: Այս առթիւ ան երեւան հանեց Թէոփորի անունը եւ անոր զրութեաններուն ալ զատապարտելի ըլլալու տեսակէտը: Գուցէ ասոր մղուե-լուն առիթ տուած ըլլան նոյն իսկ Նես-տորի կողմնակիցները, ի մասնաւորի Ե-ղեւիոյ զարոյցին վարիչ Իրաս, որ պաշա-պանելու համար իր եւ կողմնակիցներու տեսակէտը, Անտիոքի զարոյցին այս հե-ղինակաւոր գրիչէն փաստեր բերած ըլ-լալու էր:

Ռապպուլաս իր եռանդին մէջ առաջ երթալով՝ ուղեց ուրիշներն ալ համոզել զատապարտելու Թէոփորի զրութեաննե-րը. ուստի զրեց Ակակի, Մելիտինէի ե-պիսկոպոսին. ան ալ անշուշտ թեքադր-ուած իրմէն, զրեց Ս. Սահակի: Այս գէպքերը տեղի կ'ունենային ժողովքէն անմիջապէս ետք, 432/3 թ. առեւտները⁴¹:

ՍԱՀԱԿԻ ՊԱՏԱՆԵԱՆ ՆԱՄԱԿԸ

Ս. Սահակ նամակը ստանալով՝ ան-շուշտ ազդուեցաւ. սակայն շատ հան-գարտ ու աղնիւ պատասխանով մը ուղեց իր թղթակիցը ապահովցնել՝ թէ Հայաս-տանի մէջ իրերը կարգի կանոնի մէջ էին:

Արդարեւ, Ս. Սահակ յայտնելով հան-գերձ իր շնորհակալութիւնը՝ Ակակի ցոյց տուած փոյթին համար, կը վստահացնէր զինքը թէ «Ազանդոյն զոր զրեցեր զար-չել, առ ժամանակս ի շնորհացն Աստու-ծոյ այսպիսի ինչ չեւ է հասեալ: Ապա ե-թէ իցէ ինչ ծածկեալ ի ժանդոյ անտի, ի հարկէ ջան լիցի խել զխոջն ի միջոյ»⁴²: Ասով Ս. Սահակ աղնուօրէն կը հասկցնէր թէ ինք իր հօտին վրայ կը հսկէ եւ անոր

խնամքը կը կատարէ: Եւ զարմանքն յայտնելով Նեստորի եւ հետեւորդներու վրայ, «որ երկուս որդիս եւ երկուս տեսարս անուանել ի Քրիստոս» կը յան-գընէին, անոնց կը սպառնայ դժոխքի կրակը: Որով ցոյց կու տայ թէ ինք ա-մենեւին համամիտ չէ անոնց: Ուստի կ'ըզրակացնէ. «Եւ մեք աստ եթէ յան-կարճ յայնպիսեացն զայցուք՝ ո՛չ միայն կարճ յայնպիսեացն զայցուք՝ ո՛չ միայն զանդադիմք կամ հալածականս առնեմք, չընդունիմք կամ հալածականս առնեմք, այլ եւ ընդ մեծ պատժովք արկանել ոչ զանդադիմք»⁴³: Ասով Ս. Սահակ լիով կ'ապահովցնէր իր թղթակիցը՝ թէ ինք ալ տեղեակ է եփեսոսի ժողովքի որո-շումներուն, եւ անոնց կը համաձայնի, ու շուտով կ'ըզրակացնէր իր թղթակիցին: Բայց ի հարկին՝ պիտի պայքարի ալ: Բայց այժմ Սահակ Ակակին կը զարմնէ անոր յանձնարարութիւնը ըսելով. «Որչափ եւս յարա է ձեզ, որ ի մեծամեծ իշխանու-թեանդ վայելէք, նախանձել զնախանձն Աստուծոյ եւ մարմնով եւ հոգեով ջանալ

բառնալ ի միջոյ զխոջն Եկեղեցւոյ Քրիս-տոսի. մանաւանդ զի թագաւորս ունիք, որ զհոգս Աստուծոյ յանձինս իւրեանց բարձեալ բերիցեն»⁴⁴: Յայտնի է այս խօսքերուն իմաստ բանին: Ս. Սահակ կ'ուզէ նշել իր թղթակիցին՝ թէ Նեստո-րի աղանդը յայտնուեցաւ ու տարած-ուեցաւ Բիւզանդական կայսրութեան մէջ. արդ, հոն ապրողները պարտակա-նութիւնն ունին մէջտեղէն վերցնել ա-ղանդաւորները, մանաւանդ որ քաղաքա-կան իշխանութիւնն ալ իրենց հետն է: Իսկ ինչ որ կը վերաբերի Թէոփոր Մոպ-սուեստացիի զրութեաններուն, որուն հա-մար Ակակ իր գրիչը չարժած էր, Ս. Սա-հակ շատ աշարջութեամբ՝ լուռ կը մը-նայ: Անշուշտ այս լուռութիւնը՝ իր թղթա-կիցին շատ հաճելի անցած պիտի չըլլայ:

(Շար. 9)

Հ. ՊՕՂՈՍ ԱՆԱՆԵԱՆ

43. Անդ, էջ 17:

44. Անդ, էջ 17:

39. Գիրք քղբոց, էջ 15:

40. Թէոփորեան վճիռը կը համարուէր թէ 435ին տրուած ըլլայ, համաձայն անոր ստորեւ գրը-ուած թուականին: «Dat. III Non. Aug. Cons. d. n. Th. A. XV (= 435). Շուտաց սխալ կը գտնէ այս թուականը եւ աւելի ուշ կը համարի թէ ելած ըլլայ վճիռը:

SCHWARTZ, ACO. I, 4, p. XI, n. 1; I, 1, 3, p. 68, n. 31.

41. RICHARD, Acace de Mélitène, Proclus de Constantinople et la grande Arménie, «Mémorial Louis Petit», 1948, p. 405.

42. Գիրք քղբոց, էջ 18: Պատասխանի սրբոյն Սահակայ առ Ակակ: